

Boekbesprekingen

Orhan Agirdag (2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. Antwerpen-Berchem: EPO
ISBN 978-94-62672-50-5, 260 blz., € 24,90.

Samira Azabar

De groeiende diversiteit is niet meer weg te denken uit onze samenleving. Vooral in de grootstedelijke context noopt de snel veranderende werkelijkheid ons tot een grondige analyse om de onderwijsongelijkheid te bestrijden. Het boek *Onderwijs in een gekleurde samenleving* levert de broodnodige en verfrissende analyse om etnische diversiteit in het onderwijs niet noodzakelijk als probleem te beschouwen. Integendeel, 'Er is voldoende wetenschappelijke evidentie en er zijn talrijke voorbeelden van scholen waaruit blijkt dat etnische diversiteit kan samengaan met kwaliteitsvol onderwijs' (p. 12).

De internationale PISA-resultaten wijzen steeds weer op de grote onderwijskloof tussen sterke en zwakke leerlingen in België. Bovendien worden deze verschillen, meer dan in andere landen, verklaard door de socio-economische thuissituatie en thuistaal. Anders gesteld, kansarmen en leerlingen die thuis geen Nederlands spreken, vallen stelselmatig uit de boot. Kortom: ons onderwijs reproduceert ongelijkheid in plaats van deze weg te werken. In het boek levert de auteur een diepgaande en wetenschappelijke analyse van de structurele problematieken in het onderwijs. Na een conceptueel kader waarin hij de begrippen gerelateerd aan het onderwijsdebat verduidelijkt (hoofdstuk 1), worden in hoofdstuk 2 de structuren van uitsluiting helder in kaart gebracht. Vervolgens focust de auteur op de *agency* van jongeren en gemeenschappen om het rad van ongelijkheid te keren (hoofdstuk 3). In het vierde hoofdstuk wijst hij op de rol van andere actoren zoals de politiek en het schoolbeleid om de onderwijsongelijkheid tegen te gaan. In het laatste hoofdstuk vat hij de essentie van het boek helder samen.

Agirdag start met het zorgvuldig uiteenzetten van een aantal centrale begrippen onder andere etniciteit, afkomst, nationale origine en cultuur.

De constructie van het begrippenkader wordt laagdrempelig gepresenteerd aan de hand van oude klasfoto's en concrete voorbeelden, die tevens ook de rode draad vormen in zijn boek. Als onderwijsspecialist blijft de auteur dichtbij de concrete leefwereld van zijn doelpubliek namelijk '(toekomstige) leraren, schoolleiders, pedagogische begeleiders, schoolpsychologen, sociale werkers, onderwijsbeleidsmakers, ouders, maar ook voor al wie van veraf of dichtbij betrokken is bij het onderwijs' (p. 12).

Aan de hand van PISA-gegevens nuanceert hij een marxistische opvatting dat 'de echte breuklijnen in de samenleving niet etnisch zijn, maar gebaseerd op sociale klasse' (p. 41). Agirdag erkent dat etnische verschillen vaak samen gaan met verschillen in sociaaleconomische status, en laatstgenoemde een invloed uitoefenen op onderwijsprestaties. Zo maakt het PISA-onderzoek duidelijk dat leerlingen uit welgestelde kringen een voorsprong hebben op leerlingen uit de armste families. Een diepgaandere analyse van de resultaten toont echter aan dat in de groep van de rijkste klasse de ongelijkheid in leerprestaties overeind blijft: witte leerlingen presteren nog steeds beter dan leerlingen met een migratie-achtergrond. De grootste bijdrage van de auteur ligt dan ook in het rad van ongelijkheid waarbij hij de structurele uitdagingen, die te maken hebben met etnische diversiteit in het onderwijs, bundelt in een overzichtelijke figuur (p. 69).

Agirdag wijst op de internationale academische studies die de impact van negatieve stereotypen, vooroordelen en discriminatie in het onderwijs aantonen. Zo worden etnische minderheden gesegregeerd in scholen en klassen waar ze minder kwaliteitsvol onderwijs krijgen, worden ze geconfronteerd met negatieve stereotypen, vooroordelen, discriminatie en lage verwachtingen van leraren. Meer nog, de auteur problematiseert het institutioneel racisme in onze samenleving (onderwijs inclusief) en de machtsverdeling die hiermee gepaard gaat (p. 65). Racisme wordt gedefinieerd als een politiek-ideologisch systeem. Een sorteersysteem waarbij 'de witte groep de hoge machtsposities krijgt en niet-witte groepen lagere statusposities' (p. 65), en zowel oorzaak als gevolg is van discriminatie, stereotypen en vooroordelen.

Niettemin stelt de auteur dat hoe hard het rad van ongelijkheid ook draait, etnische minderheden niet enkel slachtoffers zijn van externe uitsluitingssytemen (hoofdstuk 3). Jongeren hebben ook een eigen handlingsvermogen dat niet altijd gericht is op schoolsucces vergaren: 'De jongeren saboteren hun eigen schoolloopbaan en die van hun peers omdat de school niet als een ruimte gezien wordt die van hen is' (p. 79). Agirdag hervalt hierbij niet in het individueel schuldmodel, maar tracht via Bourdieus

analyse van cultureel en economisch kapitaal duiding te brengen in hoe het onderwijs de culturele bagage van dominante groepen als meer betekenisvol beschouwt. 'Dat de thuistaal en thuiscultuur van de elite waardevoller wordt geacht, heeft volgens Bourdieu te maken met de symbolische macht die de elite in handen heeft' (p. 81). Dit verklaart waarom de agency van gedomineerde groepen gericht is op zelfeliminatie.

Niettemin gelooft Agirdag dat mensen ook het vermogen hebben om het tij te doen keren, wellicht niet als individu maar als gemeenschap (p. 119). De oprichting van eigen islamitische scholen omschrijft de auteur als 'een gepast antwoord op het systeem van racisme in het onderwijs'. Nederlandse islamitische scholen blijken namelijk tot de top te behoren, en verkregen reeds eerder het label Excellente school van het Nederlandse Ministerie van Onderwijs. Met de eerdere diepgaande analyse rond de complexiteit van racistische structuren en kritische bedenkingen geoperd door het politiek systeem ten aanzien van islamitische scholen, lijkt Agirdag de hindernissen om tot zelfemancipatie in de huidige context even te overschatten.

In de voorlaatste sectie van het boek wordt dieper ingegaan op de rol van beleid, scholen en het gezin in het terugdringen van onderwijsongelijkheid. Een waardering van meervoudige identiteiten, investeren in het welzijn van leerlingen op school en een curriculum dat niet etnocentrisch is, zijn acties die verandering mogelijk maken. Het zwaartepunt in dit hoofdstuk ligt op het schoolbeleid en de aanpak van etnisch-culturele diversiteit. Hierbij wordt niet enkel in een sterke theoretische onderbouw voorzien, maar eveneens in krachtige praktijkvoorbeelden. Agirdag gaat eveneens dieper in op de taalkwestie en levert een waardevolle bijdrage om meer-taligheid te waarderen, alsook *tools* om (meervoudige) taalontwikkeling te stimuleren. Zowel in het onderwijs als in gezinsverband. Tot slot wordt het boek kort en bondig samengevat.

Het boek is een aanrader gezien de wetenschappelijke onderbouwing, de helderheid in opbouw en structuur maar vooral de toegankelijkheid en vertaling van wetenschappelijk literatuur voor een breed publiek. Niettemin kunnen sommige stukken langdradig aanvoelen, en hanteert de auteur zijn begrippenkader niet altijd even consequent. Zo verwijst hij naar 'Turkse leerlingen' op de klasfoto's (p. 16, p. 35, p. 71) hoewel ze geboren zijn in België' (p. 15). Los hiervan, zou iedereen die begaan is met opvoeding en onderwijs dit boek moeten lezen. *Onderwijs in een gekleurde samenleving* biedt niet alleen een theoretische ondersteuning, maar levert heel wat praktische *tools* om een halt toe te roepen aan het rad van ongelijkheid.

Over de auteur

Samira Azabar is sociologe en momenteel werkzaam als mandaatassistent aan de Universiteit Antwerpen. Ze doctoreert rond de politieke participatie van moslims in West-Europa.

Correspondentieadres: samira.azabar@uantwerpen.be